

Željko Bjelajac*
Nenad Bingulac**
Joko Dragojlović***

PRIKAZ KNJIGE KRIMINALISTIKA

autori:

Prof. dr Mile Matijević

Doc. dr Miloš Marković

THE BOOK REVIEW CRIMINALISTICS

authors:

Prof. Mile Matijević, PhD

Miloš Marković, PhD, Assistant professor

Knjiga „Kriminalistika” predstavlja poseban doprinos naučnoj, stručnoj ali i široj društvenoj javnosti, iako je prvenstveno namenjena studentima osnovnih studija Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu jer je knjiga (udžbenik) koncipiran prema nastavnom planu i programu istoimenog predmeta sa pomenutog fakulteta. Obradena materija je na nesporn način povezana i sa drugim pravnim

* prof. dr Željko Bjelajac, redovan profesor na krivično-pravnoj katedri na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu;
e-mail: zdbjelajac@gmail.com

** msr. Nenad Bingulac, doktorand i asistent na krivično-pravnoj katedri na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu;
e-mail: nbingulac@pravni-fakultet.info

*** msr. Joko Dragojlović, doktorand i asistent na krivično-pravnoj katedri na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu;
e-mail: jdragojlovic@pravni-fakultet.info

naukama, posebno sa krivičnim pravom, krivičnim procesnim pravom i kriminologijom, te zbog toga može da se koristiti za osnovnu ili dodatnu literaturu i na drugim nivoima studija kako pravnih nauka tako i drugih.

Dodali bi da pored svoje osnovne nemene, a to je kao što smo već naveli, da se koristi kao nastavno sredstvo za sticanje znanja budućim generacijama studenata na svim nivoima studija, ona predstavlja korisnu literaturu za sve ljude koji žele da se kvalitetno upoznaju sa osnovnim elementima, institutima i postavkama kriminalistike. Nastojanja autora su bila da na jednom mestu ukažu na problematiku vezanu za područje kriminalistike, a uspeali su da na jasan, naučnostručan, pregledan i iscrpan način obrade područje obuhvaćeno sadržajem udžbenika. Autori su koristili naučni i stručni rečnik vezan za obrađenu problematiku, dok je stil autora jasan, jednostavan, prirodan, odmeren, racionalan, koherentan i stručan.

Autore knjige, prof. dr Mileta Matijevića i doc. dr Miloša Markovića naučna i šira društvena javnost prepoznaju kao vrsne poznavaoce krivičnogpravnih naučnih oblasti a posebno kriminalističke i kriminološke oblasti. Autori se aktivno bave naučnim radom ali i nastavnom delatnošću što se može uvideti po stilu u izlaganju i obradi važnijih oblasti u knjizi jer je usklađeno sa pedagoškim pravilima i potrebama studenata-čitalaca bez obzira na nivo znanja kojim raspolažu iz oblasti krivičnog prava, pa je struktura prilagođena nastavnom planu i programu i potrebi da tekst bude prihvatljiv širem čitalačkom auditorijumu. Knjiga ne predstavlja autorima prvenac, ali svakako važan naslov u njihovoj bogatoj bibliografiji.

U borbi protiv kriminaliteta neophodno je poznavati i kriminalistiku pa je tako nastalapotrebu za ovom knjigom, a autori i sami navode: „Među naučnim disciplinama čija znanja nalaze primenu u praktičnoj borbi protiv kriminaliteta, jedno od najznačajnijih mesta pripada kriminalistici. Reč je o naučnoj disciplini koja pronalazi, usavršava i primenjuje naučne i na praktičnom iskustvu zasnovane metode i sredstva, čija primena omogućava uspešno sprečavanje, otkrivanje i rasvetljavanje krivičnih dela, pronalaženje i lišenje slobode njihovih učinilaca, i otkrivanje, fiksiranje i tumačenje dokaza. Kriminalistika je naučna disciplina orijentisana ka praksi, čija tradicionalna podela na taktiku, tehniku, metodiku i operativu ima, pre svega, didaktički, odnosno pedagoški značaj. Praktična kriminalistička delatnost isključuje mogućnost parcijalnog prilaza u sprečavanju, otkrivanju i rasvetljavanju krivičnih dela i otkrivanju njihovih učinilaca sa stanovišta bilo koje grane kriminalistike. Značaj kriminalistike ogleda se i tome što u strukturi savremenog kriminaliteta sve više mesta zauzimaju krivična dela organizovanog kriminaliteta,

koji ima transnacionalni karakter. Zbog teških posledica u obliku ekonomskih i političkih efekata, ova pojava predstavlja međunarodni problem.”

Knjiga je predstavljena na 431 strani teksta a organizovana (podeljena) na tri dela. Prvi deo knjige, koji se odnosi na kriminalističku taktiku, napisao je prof. dr Mile Matijević, dok je drugi i treći deo knjige koji se odnosi na kriminalističku tehniku i kriminalističku metodiku, napisao doc. dr Miloš Marković.

Strukturu knjige čine sedam glava od kojih četiri glave čine prvi deo knjige, jedna glava čini drugi deo knjige, dok treći deo knjige čine dve glave. Delovi su jasno koncipirani i sadrže potrebne elemente koji omogućavaju čitaocu da se postepeno upoznaje sa predmetnom materijom, dok se izlaganje i objašnjenje materije kreće od opštih ka posebnim, odnosno pitanjima koje prati korišćenje referentnih izvora i primera.

U prvoj glavi pod nazivom *Uvod u kriminalistiku* polazi se od definisanja osnovnih sadržaja kao što su pojam, predmet, zadatak i podela kriminalistike i gde se između ostalog utvrđuje da je kriminalistika naučna disciplina koja pronalazi, prilagođava i usavršava naučne, a na praktičnom iskustvu zasnovane metode i sredstva, čija primena omogućava uspešno sprečavanje, otkrivanje i rasvetljavanje krivičnih dela, pronalaženje i lišenje slobode njihovih učinilaca, i otkrivanje, fiksiranje i tumačenje dokaza. Kriminalistika se uobičajeno deli na kriminalističku taktiku, tehniku i metodiku. Kriminalistička taktika, kao naučna i empirijska disciplina, izučava i usavršava opšta kriminalistička pravila i razne metode sprečavanja i suzbijanja svih krivičnih dela. Kriminalistička tehnika je grana kriminalistike koja metode i sredstva prirodnih i tehničkih nauka prilagođava, usavršava i primenjuje u cilju registracije i identifikacije lica, leševa i predmeta, a takođe, i u cilju pronalaženja, fiksiranja i tumačenja materijalnih dokaza. Kriminalistička metodika je grana kriminalistike koja proučava, usavršava, prilagođava i primenjuje principe, metode i sredstva taktike i tehnike, na određenu vrstu krivičnih dela. U prvoj glavi se još prikazuje odnos kriminalistike i drugih nauka, polazeći od stava da je kriminalistika u bližoj ili daljoj vezi sa nizom nauka, disciplina, praktičnih delatnosti, počev od pravnih, krivičnopravnih ali i drugih nauka. Takođe se obrađuju bitni kriminalistički pojmovi i termini, a vrši se i prikaz razvoja kriminalistike u svetu i kod nas. Zaključno poglavlje prve glave se završava sa osnovnim kriminalističkim načelima i njihovim opisom.

Druga glava pod nazivom *Načini saznanja za krivična dela i planiranja kriminalističke delatnosti* na samom početku obrađuje načine saznanja za krivična dela, počev od zaticanja na delu, saznanja za krivično delo tokom operativnog rada, na osnovu prijave građana (samoprijave, anonimna

i pseudonimna prijava, prijave oštećenog i drugih svedoka i prijave pravnih lica kao izvor podataka o krivičnom delu), prijave posebnih kategorija građana (informanti), sredstva javnog informisanja kao izvor podataka o krivičnom delu i javno pogovaranje kao način saznanja o krivičnom delu. Posebna pažnja je posvećena kriminalističkim dokazima i indicijama sa naglaskom u objašnjenju pojma, podele, dokazne vrednosti indicija. U ovoj glavi su obrađene i kriminalističke verzije sa naglaskom na njihov pojam i značaj u operativnom radu policije i tužilaštva ali i na njihovoj klasifikaciji. U praksi da bi se neko krivično delo u kriminalističkom smislu smatralo rasvetljenim potrebno je dobiti odgovore na kriminalistička pitanja koja su poznatija pod nazivom „zlatna pitanja kriminalistike.“ Ona predstavljaju glavnu orijentaciju i vodilju u planiranju i proveravanju kriminalističkih verzija. Autori knjige su svakom pitanju i njegovom objašnjenju posvetili po jednu stranu što ponovo ukazuje na njihovu posvećenost u analizi. Zaključno poglavlje druge glave se završava sa obradom kriminalističkih operativnih evidencija i njihovom podelom.

Treća glava pod nazivom *Kriminalističke mere i radnje u sprečavanju i suzbijanju kriminaliteta* na samom početku nas upućuje da se kriminalističkim merama i radnjama sprečava kriminalno delovanje i da se određene mere preduzimaju i nakon izvršenog krivičnog dela i da se one u kriminalistici nazivaju kriminalistička kontrola i kriminalistička obrada. Autori nam detaljno objašnjavaju mere preventivno-represivnog karaktera i to počev od kriminalističke provere, prikupljanja obaveštenja, primene poligrafa, provera alibija i osmatranja, dok kod mera i radnji represivnog karaktera, autori posebnu pažnju posvećuju praćenju, zasedi, potražnoj delatnosti, kriminalističkoj upotrebi posebno dresiranih pasa i lišenju slobode lica.

Četvrta glava je podeljena u dve celine i to na *Kriminalističku taktiku preduzimanja radnji dokazivanja* i *Kriminalističke radnje i mere kojima se obezbeđuju lični dokazi*. Autori su u prvoj celini (Kriminalistička taktika preduzimanja radnji dokazivanja) obradili kriminalističke i krivičnoprocesne radnje na mestu krivičnog događaja i to obezbeđenje mesta i prikupljanje obaveštenja na licu mesta, zatim na detaljan način su objasnili uviđaj i sve njegove elemente, počev od ciljeva, planiranja i provere kriminalističkih verzija, subjekata koji učestvuju, vremena vršenja uviđaja, faze uviđaja (statičke i dinamičke faze), pa sve do zapisnika o uviđaju, skiciranja i fotografisanja činjeničnog stanja. Posebna pažnja je posvećena i otkrivanju fingiranih dela u toku obavljanja uviđaja i dokaznoj vrednost uviđaja. U istom delu autori su obradili i rekonstrukciju događaja pod šta smatraju da je rekonstrukcija radnja dokazivanja i da ona predstavlja kriminalističko-forenzičku radnju koja se sastoji u obnavljanju kriminalnog događaja odnosnopojedinih radnji.

Obraden je pojam kriminalističkog eksperimenta, ali i veštačenja kao procesne radnje koja se preduzima po naredbi suda ili organa unutrašnjih poslova uz poštovanje uslova koje propisuje ZKP i obraden je pojam i vrste pretresanja koje predstavljaju istražnu radnju, odnosno radnju dokazivanja koja se može preduzeti ako je verovatno da će se pretresanjem pronaći okrivljeni, tragovi krivičnog dela ili predmeti važni za krivični postupak. U drugoj celini ove glave (Kriminalističke radnje i mere kojima se obezbeđuju lični dokazi) na prvom mestu se susrećemo sa psihološkim osnovama iskaza jer u kriminalističkom učenju o dokazima i načinu pribavljanja istih, potrebno je prethodno se upoznati sa specifičnostima formiranja, prikupljanja i fiksiranja personalnih dokaza, tj. iskaza koji se pribavljaju u krivičnom postupku, a zatim o dokaznim radnjama kojima se otkrivaju, izvode, obezbeđuju i vrednuju materijalni, odnosno stvarni dokazi, te su zbog toga autori obradili i opažanje (percepciju) kao subjektivni sud, pamćenje i predstave sećanja o opaženom krivičnom događaju ali i zaboravljanje opaženog događaja i reprodukcija opaženog i zapamćenog od čega zavisi kvalitetan iskaz svedoka i mogućnosti grešaka. Naredni deo ove celine je posvećen informativnom razgovoru odnosno taktici ispitivanja (saslušanja lica). Za uspešno obavljanje informativnog razgovora potrebno je poznavanje psihologije iskaza, metoda opšte i kriminalne psihologije, opštih pravila vođenja razgovora ali i kriminalističko iskustvo i kvalitetna pojedinačna priprema, te se uviđa posebna pažnja autora prilikom obrade ove teme. Na samom kraju ove glave a ujedino i celine, obrađena je jedna dokazna i jedna procesna radnja i to prepoznavanje kao dokazna radnja kojom se subjektu identifikacije, predstavlja više istovrsnih i međusobno sličnih objekata identifikacije kako bi među njima (eventualno) prepoznao onaj koji je ranije opažao i koji je u vezi sa izvršenim krivičnim delom, a posebno se obrađuju objekti prepoznavanja koji mogu biti: lica, predmeti, leševi i mesta krivičnog događaja, dok suočenje predstavlja procesnu radnju u istrazi, odnosno na glavnom pretresu, kojom se zajedno saslušavaju dve ranije saslušane osobe (osumnjičeni, svedok, oštećeni) o važnim činjenicama u pogledu kojih su dali različite iskaze.

Drugi deo knjige koji čini peta glava sa nazivom *Kriminalistička tehnika (kriminalistička forenzika)* započinje sa pojmom i zadacima kriminalističke tehnike koja obuhvata oblast kriminalistike koji ima zadatak da registruje i identifikuje izvršioci krivičnih dela, leševa i stvari, da stalno usavršava metode za pronalaženje, izazivanje i fiksiranje materijalnih tragova krivičnih dela, kao i da primenjuje najnovije naučne metode za analizu i tumačenje istih. Nakon pomenutog usledjuje studiozno obrađena podela kriminalističke tehnike počev od registracione tehnike, metode fiksiranja zatečenog stanja

na mestu krivičnog događaja, kriminalističko-tehničke klopke i trasologije kao nauke o tragovima. Poseban akcenat autori stavljaju na Vučetićev sistem daktiloskopske klasifikacije u okviru savremenih metoda registracije i identifikacije lica.

Treći deo knjige čine šesta i sedma glava. Šesta glava sa nazivom *Kriminalistička metodika* obrađuje pojam i predmet kriminalističke metodike zajedno sa metodikom otkrivanja i dokazivanja krivičnih dela klasičnog kriminaliteta počev od ubistva, sumnjive smrti, nedozvoljenog prekida trudnoće, ubistva deteta pri porođaju, silovanja, krađe, teške krađe, razbojništva i razbojničke krađe, prevare, iznude i ucene, delikata na motornim vozilima, požara i paljevina, ugrožavanje javnog saobraćaja i završno sa neovlašćenom proizvodnjom i stavljanje u promet opojnih droga. S obzirom da kriminalistička metodika proučava specifičnosti pojedinih grupa i pojedinačnih krivičnih dela u pogledu njihovih uzroka i uslova, načina i sredstava izvršenja, pojavnih oblika, taktike i tehnike izvršilaca te nam je zbog toga jasna autorska odluka da u sedmoj glavi obrade metodiku otkrivanja i dokazivanja privrednog kriminaliteta jer privredni kriminalitet čine sva deliktna ponašanja koja se vrše u privrednim odnosima, od strane pravnih i fizičkih lica, koji kao subjekti tih odnosa raspolazu odgovarajućim ovlašćenjima prema imovini na kojoj se ti odnosi zasnivaju, a kojim deliktним ponašanjima neposredno se nanosi šteta toj imovini i povređuju ili ugrožavaju privredni odnosi. Zaključno poglavlje sedme glave posvećeno je metodici otkrivanja i dokazivanja krivičnih dela organizovanog kriminaliteta jer ova pojava predstavlja međunarodni problem zbog teških posledica u vidu ekonomskih i političkih efekata te postoji potreba suzbijanja ovog vida kriminaliteta na globalnom planu.

U obradi ove izuzetno složene i uvek aktuelne materije, autori su iscrpno koristili domaću i stranu literaturu, ali i sopstvena istraživanja, iskustva i razmišljanja, što i predstavlja jednu od posebnosti ove knjige a samim tim i značajni doprinos posebno ako se ima na umu velika stručnost autora u ovoj oblasti, zbog čega ova knjiga ima još veću upotrebnu vrednost.

Glavni i osnovni deo knjige posvećen je osnovnoj temi u užem smislu, pri čemu se autori pridržavaju osnovnih metodoloških i pedagoških pravila pisanja udžbeničke literature.

Obradene teme predstavljaju originalne sadržaje, kako po pristupu, tako i po obrađenoj problematici.

Knjiga *Kriminalistika* autora prof. dr Mileta Matijevića i doc. dr Miloša Markovića ima elemente i monografskog i udžbeničkog karaktera i zbog toga može korisno da posluži celokupnoj naučnoj i stručnoj javnosti koja želi ili ima potrebu da istražuje ovu oblast. Pojedini delovi su namenjeni studentima

pravnog fakulteta u cilju sticanja novih znanja kao osnovna ili dodatna literatura u zavisnosti od nivoa studija, ali se zbog prihvatljivog teksta preporučuje i širem čitalačkom auditorijumu.

Zbog svega navedenog, ova knjiga predstavlja izuzetno vredan doprinos domaćoj pravnoj literaturi i treba je imati u svojoj biblioteci.